

(Šiuolaikinio) meno institucija kaip ideologinė medija

Kęstutis Šapoka

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Straipsnyje kalbama apie (šiuolaikinio) meno sistemą ir institucijas kaip ideologines medijas. Remiamasi filosofo Louis Althusserio suformuluota represinių valstybės aparatų ir ideologinių valstybės aparatų koncepcija, pasak kurios, karinių, religinių, edukacijos, taip pat ir kultūros institucijų esmė – ideologinės propagandos skleidimas, užtikrinant ideologinę subjektyvaciją. Tai reiškia, kad dominuojančiųjų socialinių klasių ideologiją kiekvienas atskiras subjektas priima kaip savo paties mąstymo modelį. Ideologine interpeliacija remiasi tiek totalitarinės valstybės, tiek ir propaguojančios liberalųjį kapitalizmą. Būtent apie šią globalią ideologinę santvarką, tačiau žvelgiant pro specifinę (šiuolaikinio) meno sistemos prizmę, ir kalbama straipsnyje. (Šiuolaikinio) meno institucijos straipsnyje aptariamos kaip represinio neoliberalizmo ideologijos ruporai, savotiškos medijos, viena vertus, skleidžiančios neoliberalistinę vartojimo propagandą. Kita vertus, tokių institucijų tikslas, be ideologinės propagandos skleidimo, yra savilegitimacija ir funkcionavimo savitikslių mechanikos užtikrinimas. Abiem tikslams pasiekti tinka „meno“ ir „estetikos“, kaip savarankiškos, nepriklausomos nuo ideologijos terpės, mitologija.

Pagrindiniai žodžiai: menas, meno institucija, (šiuolaikinio) meno sistema, ideologiniai valstybės aparatai, sociokultūriniai mitai, ideologinė indoktrinacija valstybės ideologiniai aparatai, (šiuolaikinio) meno institucija, mediacija, kapitalizmo ideologija, specializuota kalba, biurokratija, savilegitimacija, išnaudojimas

Įvadas

Kapitalistinę visuomenę, remiantis kad ir filosofu Louis Althusseriu (kuris, savo ruožtu, rėmėsi Karlu Marxu), galima suprasti kaip superstruktūrą ir infrastruktūrą. Ekonominė *superstruktūra* yra gamybos jėgų ir gamybos santykių atitikimas, kuri apima ir *infrastruktūrą* (specializaciją), dalinamas į teisinę-politinę (įstatymai ir valstybė) ir ideologinę (įstatymų, religijos, moralės, politinės, kultūros, edukacijos ir pan. specializacijas) (Althusser 2014, p. 53).

Infrastruktūras galima skirstyti į įvairius makro ir mikro darinius, kuriuos filosofas vadina *represiniais valstybės aparatais* (RVA) – vyriausybę, administraciją, armiją, policiją, teismus, mokyklas. RVA veikia struktūrinio smurto būdu, o smurtas gali būti netiesioginis – administracinis. Tačiau yra dar ir *ideologiniai valstybės aparatai* (IVA), kurie šiek tiek skiriasi nuo represinių. Taigi kalbame apie struktūrinę (kapitalizmo) materializaciją ir reprodukciją, kitaip sakant, ideologinę indoktrinaciją, kai

dominuojanti klasė generuoja tam tikrą energiją, besiremiančią galia ir galią reprodukuojančią, kuriančią įstatymus ir reguliuojančią valstybės veikimo mechanizmus (Bidet 2014, p. XXII–XXIII).

Filosofas išskiria šiuos IVA: a) religiniai (įvairių konfesijų bažnyčios); b) edukaciniai (įvairios valstybinės ir privačios mokyklos); c) šeimos; d) legalumo (tai, kas susiję su įstatymais, kartu priklauso tiek RVA, tiek IVA sferoms); e) politiniai (politinių partijų sistema); f) profsąjungų; g) komunikacijos (spauda, radijas, televizija, šiandien – internetas); h) kultūriniai (menai, sportas ir pan.), kurie, kaip ir edukaciniai IVA, yra modernios viduramžių religinių IVA atšakos (Althusser 1971, p. 143). Beje, kasdienybė taip pat yra ideologinis diskursas. O ideologiją šiuo atveju galima traktuoti kaip sistemą idėjų ir reprezentacijų, kurios dominuoja, tam tikra prasme valdo žmogų ar žmonių grupę (Althusser 1971, p. 158).

Visų pirma IVA struktūrinis smurtas nėra aiškiai ir ryškiai išreikštas fiziniu ir netgi administraciniu būdu, jis, galima sakyti, yra labiau sofistikuotas, netiesioginis, išsklaidytas, pasireiškiantis įvairiomis švelnesnėmis ideologinės indoktrinacijos formomis. Be to, numato netgi pasipriešinimą joms. Todėl struktūrinio smurto sąvoką šiuo atveju galima būtų pakeisti įvairių specializuotų *institucijų*, dažnai dalinai autonomiškų ar tiesiog *specializacijų* platesne prasme samprata.

Kalbant apie vieną iš IVA – kultūrinę arba konkrečiau, meno – specializacijų, dažnai naudojamas triukas, kai kultūra (menas) supriešinama su ekonomine materialine sistema, meną ir jo institucinę reprezentavimo sistemą pateikiant kaip „dvasingumo“ arba „idealizmo“ plačiąja prasme terpę. Taigi tokią terpę, kurioje nėra ideologijos, arba bent jau terpę, kurioje ideologija suprobleminama. Tai ir būtų triuko esmė – nes estetinė sistema yra ne koks nors išoriškas ideologijos reiškiny, o tiesiog *ideologija*, tik kitaip įvardyta.

Kartu kultūriniai arba meno IVA, kaip ir kitos IVA rūšys, dažnai veikia privačioje ir/ar subjektyvioje sferoje kaip ideologijos subjektyvacijos – tokiais atvejais ideologija reiškiasi per subjektą ir subjektui, jį sukuria, interpeliuoja per specializuotas (estetinio) *atpažinimo/neatpažinimo situacijas*, neretai susijusias ir su kasdienybe, kartu per materialias būvio formas ir institucijas, sukurdama ideologijos materiją (Althusser 2001, p. 1503).

Kalbant apie vadinamąją (šiuolaikinio) meno sistemą – globalų bienalių tinklą ir lokalius (kvazi)nacionalinius jo satelitus – jos funkcionalumas pateikiamas ir suvokiamas taip pat, „dvasinių vertybių“, „misijų“ sąvokinio arsenalo interakcijos ribose¹. Vis dėlto, galima teigti, jog (šiuolaikinio) meno kaip specifinio „dvasinio“ turinio

¹ Šio straipsnio ribose daugiau orientuojamasi į vietinę Lietuvos, o dar konkrečiau – Vilniaus – institucijų specifiką, žinoma, turint omenyje, ir globalesnį sisteminių tinklą. Vakarų (šiuolaikinio) meno sistemoje „dvasingumo“ arba vertybinė platesne prasme retorika smarkiai išsklidusi ir tiesmukai sukabinta su vartojimo ideologijos retorika, tačiau Lietuvoje, net ir turint omenyje šiuolaikinio meno sistemą, vienokiais ar kitokiais pavidalais, kartais sunkiai atpažįstamais, dar tebegalioja ir tebevertuojama ši retorika.

koncepcija yra veikiau sąmoningai generuojama iliuzija. Paprastai tariant, meno sistemos funkcija – medijuoti ir adaptuoti valdančiųjų ideologiją. Jau buvo minėta, jog išsiskyrę religiniai ir kultūriniai IVA yra tos pačios viduramžių religinės-reguliuojamosios sistemos palikuonys.

Atsižvelgę į viduramžių ikonų funkcijas įvairiose Vakarų ir Rytų visuomenėse galime suvokti, kaip veikia vadinamojo stebuklo galių mitas. Nors ikonos būdavo suvokiamos kaip mistiniai objektai, akivaizdu, kad jų stebuklingų galių reikia ieškoti sudėtinguose visuomenės politinio ir ekonominio valdymo mechanizmuose, kuriuos kuria ir skleidžia didžiąja dalimi valdantieji sluoksniai, tačiau kartu būtent per mistinių mitų įgaunančių ir dalinės autonomijos bruožų².

Tiesa, šiuolaikiniai religiniai ir ypač kultūriniai IVA yra netekę tokios reguliuojamosios galios, kokią turėjo viduramžiais, ir tai vadinama atvaizdo (religine) krize. Maža to, kultūriniai arba (šiuolaikinio) meno IVA dažnai deklaruoja netgi radikalią sekuliarizaciją, tačiau esminis IVA triukas ir slypi tame, kad po tariama sekuliarizacija ir demistifikacija, (netgi šiuolaikinio) meno sistema, ko gero, vis tiek funkcionuoja pasitelkdama estetikos išskirtinumo aurą. Tai liudija, kad ir alternatyvūs šiuolaikiniai kvazikultūriniai IVA, turintys sąsajų ir su RVA sistema, taip pat atsiradę religinės ir kultūrinės (reguliuojamosios ikonografijos) sekuliarizacijos ir atsiskyrimo procesuose kaip, įvairios (meno) terapijos ir psichoterapijos praktikos, akcentuojančios gydymąsias (indoktrinacines) saviraiškos funkcijas. Beje, tokių kvazikultūrinių praktikų fone „grynojo meno“ sistema pakartotinai sustiprina estetinės auros mitą.

Kitaip sakant, tiek religiniai, tiek estetiški konstruktai – baltasis kubas ir meno kūrinys – prisidengia aura. Esmė ta, kad meno kūrinio aura nėra sunaikinama, ką pranašavo Walteris Benjaminsas, remdamasis kūrinio mechaninės reprodukcijos įsigalėjimu. Maža to, keičiasi auros socioideologinis ir estetiškas turinys, tačiau pati aura ne tik kad neišnyksta, tačiau įgauna vis didesnę galią ideologinėms ir komercinėms manipuliacijoms.

Dar vienas institucionalizuotos estetinės sistemos ir retorikos sukurtas mitas, taip pat kylantis iš tik ką minėtų sąlygų – teigti, jog menas atsietas nuo socialinių klasių susisluoksniavimo, nors akivaizdu, kad jo esminė funkcija – steigti transcendentales ir socialines vertikales, be to, pats menas, jo samprata ir sistema didžiąja dalimi yra (smulkia)buržuazinės mąstysenos ir sanklodos tiesioginis atspindys (Benjamin 1998, p. 91). Kitaip sakant, *saviraiška* ir *kūrybiška veikla*, žinoma, potencialiai sulygina visas socialines klases, tačiau problema ta, kad saviraiška ir kūrybinė raiška transformuojamos į *meną* ir meno sistemą, potencialiai grįstą reguliavimu, vartojimu, socialinių klasių hierarchijos³ ir nelygybės stiprinimu. *Meno*

² Žr. plačiau: Hans Belting. *Likeness and Presence: a History of the Image before the Era of Art*. Translated by Edmund Jephcott. Chicago: University of Chicago Press, 1996.

³ Sakykime, iš pažiūros universalų ir netgi tariamai revoliucinį prieskonį turinčių „genialumo“, „talento“, „vizijos“ sąvokų kilmė yra grynai buržuazinė, atspindinti valdančiųjų sluoksnių mentalitetą ir

instancija ir institucija pasisavina, manipuliuoja ir iškraipo saviraiškos bei kūrybiškumo kategorijas⁴.

Specializuota kalba kaip kapitalo ir ideologinė indoktrinacija

Turint omeny modernaus ir šiuolaikinio meno centrus ar (modernų ir šiuolaikinį) meną reprezentuojančius muziejus, svarbią socialinės stratifikacijos ir kartu savilegitimacinę funkciją atlieka specializuota kalba, sukurianti tam tikro „gaubto“, skėčio, neva specifiniais vertybiniais dėsniais funkcionuojančios sistemos iliuziją, nes kalba yra veiksmo ir galios įrankis (Bourdieu 1991, p. 37), o kalbinė interakcija tokiose specializuotos kalbos terpėse remiasi daugiausiai simbolinės galios ir kapitalo vienpusio didinimo schema.

Tai procesas, kurio metu aktualizuojami galios ryšiai tarp kalbėtojo ir tam tikros grupės – institucijos ir jos biurokratinio aparato, institucijos ir menininkų, institucijos ir žiūrovų, o plačiąja prasme – tarp ideologijos ir subjekto, kurį ideologija interpeluoja. Interpelacija reiškia pažadą kažko, *kam* subjektas įsipareigoja. Tačiau tai, *kam* įsipareigoja subjektas, ir tai, kas subjektą išnaudoja, savo ruožtu *niekuo* – nebent iliuziniu pažadu – neįsipareigoja subjektui. Tokiu būdu subjektas tampa tiesiog pasyviu ideologinės ir ekonominės gamybos mainų objektu, daiktu ar preke, skiriasi tik įsipareigojimų specializacijos – religinės, moralinės, estetinės.

Specializuota kalba siejama su ekspertų terpe, paprastai tapatinama su institucijos biurokratiiniu-kuratoriniu aparatu ir jam lojaliu kitų specializuotų institucijų

socialinę sanklodą, netgi šiuolaikiniam menui būdingos „socialinio kritiškumo“ ir panašios sąvokos, tęsiai šią tradiciją.

⁴ Bandydamas spręsti šią dilemą, siekdamas sugrąžinti saviraiškai ir kūrybiškumui juos pačius, kontrkultūros praktikas ir teoretikas Henry Flyntas XX a. septintojo dešimtmečio pradžioje pasitelkė antisistemine *brendo* (angl. *brend*) koncepciją, kaip ironišką *brando* (angl. *brand*) – komercinio įvaizdžio parafrazę. (Ideologinės) erdvės mito išsklaidymui Flyntas siūlė atsisakyti *tiesos* kategorijos kaip intelektualinio modalumo kategorijos. Intelektinė veikla neturi jokios objektyvios vertės ir juo labiau nepriklauso nuo to, kas vadinama *tiesa*. Galima bandyti skatinti tokias veiklos rūšis, kurios nebūtų orientuotos į *tiesos* diskursą, o įtrauktų klaidas, iliuzijas, įsivaizdavimus, kontradikcijas, alogiškumus ir t. t. Tačiau tai, Flynto nuomone, nėra bandymas grįžti prie iracionalizmo. Priešingai, tai bandymas rasti *ne-tiesos* racionalias prielaidas (Flynt 1975, p. 6–7). Šiuo atveju *brendą* galima suvokti kaip „tiesiog patikti“ principą pačia tiesmukiausia, nesusaistyta su „didžiojo meno“ instancija, prasme. *Brendas* suprantamas kaip absoliučiai individualus saviraiškos, taip pat santykio su tuo, ką paprastai vadiname menu, principas (*do it yourself*). Nesvarbu, ar individas yra turėjęs kokių nors santykių su vadinamąja meno sistema ar ne, bet kokioje kūrybiškoje situacijoje jis gali vadovautis savo asmeniniu *brendu*. Ir tai nėra estetinės edukacijos „atmetimo“ klausimas, nes jis tiesiog nesvarbus ir beprasmiskas. O asmeniniu *brendu* gali būti sapnas, vaiko žaidimas, bet kokia kūrybiška saviraiška, tiesiog tokia, kokia yra tą akimirka. Todėl bet kuris *brendas* yra pirmesnis ir viršesnis už bet kokią meno sistemą ir jos standartus. Ir tai nėra kraštutinis individualizmas ir ekscentriškumas, kurie skatinami kapitalistinėje meno sistemoje (genialumo, išskirtinumo, originalumo, vardų-žvaigždžių kapitalizmas), iš tiesų principas, pagal kurį individualumas, kaip ir išskirtinumas, originalumas ar profesionalumas sisteminė prasme tiesiog negalioja, nes *brendas*, skirtingai nei *brandas*, nėra grįstas normatyvinės estetikos ir vartojimo logika.

tinklu. Be to, lingvistinę rinką, sutampančią su institucijų sistema, apribotą tam tikrų profesinių elitinių grupių, apibrėžia ne tiek pati kalba, kiek jos *specializacija*.

Šia prasme svarbi tampa *diskurso* sąvoka ir jos reguliuojančiosios funkcijos. Diskursas nėra dviejų individų bendravimas, veikiau specializuota kalba, vystoma specifinės bendruomenės – kultūrinės, profesinės, meninės, akademinės (Olson 2010, p. 65). Galima sakyti, kad diskursas kaip gana platus ir abstrahuotas galios reguliuojamųjų ryšių tinklas yra užmetamas ant institucijų (šiuolaikinio meno) sistemos ir kartu ta sistema pati jį generuoja, palaiko.

Kiekvienas diskursas turi tam tikrą verbalizuotą objektą arba specifine normatyvine retorika apipavidalintą koncepciją (iliuziją) – Dievo, Meno (kūrinio), Tautos, Pasąmonės – kuri kreipiasi į subjektą, jį interpeluoja. O interpeluotas subjektas ir yra diskurso siaurąja prasme ir ideologijos funkcionavimo, ir reprodukuojimosi efektas, ir variklis (Althusser 2003, p. 48).

Sakykime, estetinio diskurso ir dar labiau specializuotų estetinių subdisciplinų gudrybė slypi išsklaidytos subjektyvacijos efekte, kai meno kūrinys/diskursas generuoja dviprasmiškas, persikertančias, kitaip sakant, koreliacionistines prasmines struktūras (estetinio objekto koncepcijas), kuriose kiekvienas atskiras prasminis „centras“ koreliuoja su kitu. Jeigu meno kūrinys/diskursas tampa per daug „įcentruotas“, jis traktuojamas kaip „tiesmukas“ ir pereina į ideologinio diskurso teritoriją (Althusser 2003, p. 50).

Tiesa, šiuolaikinio meno institucijos ir muziejai naudoja ir papildomą gudrybę, maišydami, miksuodami ne tik grynai estetinius „prasminius“ centrus, tačiau ir pačias IVA specializacijas – mokslines, psichoanalitines, ideologines, estetines, bandydamos vėl sukurti „pabėgimo nuo ideologijos“ miražą.

Diskursas, integruotas į instituciją ir/ar institucija, integruota į diskursą, ne tik konceptualizuoja ir virtualizuoja institucijos „pranešimą“ – galios antstatą. Kalbant Michelio Foucault žodžiais, kartu reiškia ir atviras ar paslėptas pašalinimo procedūras, draudimus, taip pat kitas pagalbines pašalinimo funkcijas – persikirstymą ir atmetimą: „discipliną apibrėžia tam tikra objektų sritis, metodų visuma ir teisingais laikomų teiginių korpusas, taip pat tam tikrų taisyklių bei apibrėžčių, technikų bei įrankių žaismas: visa tai sudaro savotišką anoniminę sistemą, kuria naudojasi visi norintys tai daryti, nesiedami jos prasmės arba teisėtumo su tuo, kas ją išrado“ (Foucault 1998, p. 20–21).

Dažniausiai diskursinės disciplinos šiuolaikinio meno sistemoje funkcionuoja kaip dailėtyros, dailės kritikos, kuravimo, iš dalies filosofijos praktikos, koreliuojančios kelių ar daugiau meno institucijų, t. y. IVA legitimacinio tinklo, ribose. Disciplina yra principas, kontroliuojantis diskurso gamybą. Ji nustato diskurso rėmus, pasitelkdama tapatybės žaismą, įgavusį nuolatinio taisyklių aktualizavimo pavidalą.

Taigi institucijų specializuota kalba pateikiama kaip „kontempliacijos“ objektas ir „transcendencijos“ terpė, užuot atsiskleistų tokia, kokia ir yra – kaip galios koncent-

racijos ir gamybos santykių įrankis. Medijavimas sutampa su savilegitimacija, o savilegitimacija yra tolygi valdančiosios klasės „vertybių“, t. y. jos primetamų gamybos santykių diktatui. Institucinės disciplinos, reguliuojančios diskursą, galima sakyti, kuria represinę priežiūros sistemą – „norminę“ galios kalbą tam tikros infrastruktūros ribose. Juo remiantis galima šalinti, trinti, slopinti kitas, tariamai nesistemines kalbas, „žargonus“ ir t. t. Taigi specializuota kalba iš dalies privatizuoja arba pasisavina *tiesos* instanciją.

Kita vertus, sistematizuotos, legitimacinę ir represinę galią įgavusios sąvokos prisipildo (simbolinio) kapitalo: „sąvokų kapitalizmui turinys ir prasmė nėra esminiai, juos atstoja sąvokų vartojimo dažnis. „Prasmė“, neoliberalaus kapitalizmo sąlygomis neatsiejama nuo „vertės“, kuria statusas. Kitaip sakant, veikiama pagal semantinį šabloną – ku daugiau pavartojama sąvokų, įkrautų simboliu kapitalu, tuo tekstas tam tikroje aplinkoje atrodo *prasmingesnis*“ (Diržys, Šapoka 2018, p. 64). Todėl kiekvieną sąvoką specializuotoje kalboje galime vertinti kaip tam tikro nominalo simboli- nį piniginių vertės vienetą, tiesiog įvyniotą į emocinį, psychologizuotą apvalkalą. Šioje erdvėje specializuota ekspertų kalba ir atskiros sąvokos – „kuklumas“, „rezignacija“, „nuolankumas“, „vizija“, „genialumas“, „cinizmas“, „konkurentabilumas“, „inovatyvu- mas“, „arogancija“, „individualizmas“, „profesionalumas“, „menas“, „skonis“, „paroda“, „diskursas“, „kontekstas“ ir t. t. – ne tik pripildomos kapitalo, tačiau tampa ir galios *įerdvinimo* arba *erdvės* ir *laiko* specializacijos, t. y. privatizacijos, įrankiais.

Baltojo kubo kaip galios erdvėlaikio ritualizacija, rutinizacija ir reanimacija

Baltuoju kubu gali būti meno kūrinys – aprėmintas paveikslas, gali būti sterili galerijos-muziejaus erdvė, gali būti tiesiog specifinė sociokultūrinė terpė, tačiau apskritai baltasis kubas gali būti suvokiamas kaip visus šiuo reiškinius apjungiantis IVA, kuria- me galioja specifiniai hierarchiniai veikmės ir gamybos santykiai.

Tam tikra prasme baltuoju kubu gali būti įvardyta ir grupė, organizacija ir jos nariai, kuri kontroliuoja kitų grupių ir/ar organizacijų sociokultūrinį aktyvumą, praktiniame lygmenyje manipuliudama iliuzijomis ir siekdama, kaip jau buvo minėta, instrumentalizuoti savilegitimacijos ir savireprodukcijos mechanizmus: „institucijos tuo pačiu metu priklauso nuo individų veiklumo, kartu tas veiklas ribojant ir formuojant. Tokiu grįžtamoju ryšiu institucijos save sustiprina, įtvirtina save ir tampa tęstinės. Tokiomis jos tampa ne tik koordinuojančių taisyklių pagalba. Jos izoluoja ir formuoja individų aspiracijas“ (Hodgson 2006, p. 8). Taigi baltasis kubas yra veikiau erdvėlaikio ideologinio struktūravimo principas. Šioje erdvėje tam tikri objektai, kūnai ar veiksmai atskiriami ir izolijuojami nuo tikrovės, jiems priskiriant „dvasinį turinį“, juos traktuojant kaip *kažką kita*, nei jie iš tikrųjų yra.

Taip pat svarbu paminėti ir kitą esminį elementą – laiko kategoriją. Fragmentiškai kreipiantis į filosofijos istoriją, galime prisiminti, kaip per sokratiškąją Platono filosofiją *erdvė* pradėta sieti su *būtimi*, kuri savo ruožtu suprasta ne tik kaip materialinė, o labiau kaip *idėjų* ir/ar *dvasinė* kategorija (Jun 2013, p. 21). Taip prasidėjo filosofinio *idealizmo*, kaip specifinio erdvėlaikio suvokimo, tradicija, į kurią iš dalies įsikomponuoja ir jau minėta viduramžiška ikonų, kaip šventųjų paveikslų, garbinimo epocha, labiau sekularizuoto meno (kūrinio) koncepcija.

Erdvė ir laikas suvokiami kaip objektyviai tapatūs. Erdvėje yra daiktai (tiksliau – siela), o laike – mintis arba sąmonė, kurie yra viena, todėl neva egzistuoja vienalytis universalus erdvėlaikis, tapatinamas su *tiesa*. Tačiau laiko ir erdvės tapatumas yra ne tiek objektyvus faktas, kiek ideologinės hegemonijos įtvirtinimo įrankis, kuris valdo netgi kasdienybės koncepciją ir veikmės būdus joje. Kasdienybės erdvė, kurią kiekvienas intuityviai patiria savaip, per IVA infrastruktūrą (taip pat ir Vakarų filosofinę bei estetinę tradicijas) galop pakeičiama „universalus“, t. y. unifikuoto ir valdomo, erdvėlaikio arba *ritualo* koncepcija (Duncan 1995, p. 8).

Tokia erdvės ir laiko vienybė diegia determinuoto ir „prasmingo“ laiko, kuriam būdinga pradžia ir pabaiga, taip pat sociokultūriniai periodai (jie atgaline tvarka pritaikomi netgi gamtos dėsniams dar iki žmogaus sąmonės koncepcijos sukūrimo), o kasdienybė ir dabartis taip pat paverčiama išimtinai diskursyviu apibrėžtu dydžiu, taigi ideologiškai kontroliuojama kategorija. O ji savo ruožtu sukuria kitą galingą – istorijos – kaip prasmingos sistemos mitą. Nors akivaizdu, kad (savo) istoriją rašė ir rašo tik valdantieji sluoksniai. Šių mitų funkcionavimą galima vadinti ir ideologine-hermeneutine IVA funkcija.

Taigi sąvokos, arba specializuota kalba, suerdvinama, o erdvė verbalizuojama (humanistinėje tradicijoje protas ir dvasia, įkūnyti žodyje, įveikia materiją), tokiu būdu ją specializuojant ir kartu ideologiškai interpeliuojant: „ateitis bus tokia, kokius terminus, priemones naudosime: nacionalinius – nacionalistinę, kolonijinius – kolonizuota, nemedijuotus – nenuspėjama. Tai, ką mąstome [sąvokomis], yra praeitis, o ateitis formuojama konkrečiais veiksmais – konkrečiu darbu (...) viešasis sektorius (įskaitant ir visas kalbos – diskurso – formas) iš esmės yra visiškai priklausomas nuo privačios nuosavybės (t. y. kapitalo) formų. Tikrai nėra neutralus, kaip teigia buržuaziniai ideologai. Garsioji buržuazinė žodžio laisvė iš tiesų tėra žodžio laisvė Slaugos chronotopui⁵ – t. y. tiems, kurie valdo diskursą“ (Diržys 2018, p. 117, 226).

Tiesa, „istorinis retrospektyvumas yra iš esmės kritikuotina samprata, nes toks požiūris yra įmanomas tik suerdvinus laiko sampratą. Laiko kaip dimensijos suerdvi-

⁵ Chronotopas (erdvėlaikis) pagal kalbos filosofą ir semiotiką Michailą Bachtiną – tai *vidinis erdvės ir laiko sąryšingumas, būdingas literatūrinei meninei išraiškai. Slaugos chronotopas* psichiatrinėje lingvistikoje dažniausiai siejamas su vyrąjančia galios, t. y. valdančiosios klasės, profesinių ekspertų etc., „objektyvumo“, „skaidrumo“, „skonio“, „grynumo“, „tiesos“ ir panašiomis „universaliomis“ koncepcijomis. Kaip žemėsnis, pasyvus, paklūstantis „slaugos“ chronotopui, išskiriamas dar ir „paciento“ chronotopas.

nimas įgalina sukurti galios laukus, kurie yra galios struktūrų pagrindas. Laiko suerdvinimo idėjomis iš tikrųjų rėmėsi visi XX a. modernistiniai judėjimai ir, remiantis jų propaganda, įsigalėjusios išimtinai galią pripažįstančios pasaulėžiūros: fašizmas ir liberalizmas (neišsprendęs buržuazinės kultūros ir laiko suerdvinimo problemos į pastarąjį išsigimė ir bolševizmas)“ (Diržys, Šapoka 2014, p. 15).

Galima sakyti, kad filosofišškai legitimuotas (estetinės) galios diskursas, koncentruojamas įvairiuose IVA pavidaluose, taip pat ir baltajame kube, sukuria prigimtinės ontoegzistencinės tvarkos ir prasmės iliuziją (Stolz 2013, p. 137–139). Sakykime, baltojo kubo sakrali ir/ar idealistinė koncepcija, paklūstanti (dailės) istorijos ideologinėms struktūroms, kyla iš religinių atvaizdų garbinimo tradicijos ir savitai pereina į modernią, labiau sekuliarią meno (kūrinio) erą.

Šiuo atveju, baltojo kubo kaip *estetinio* (riboto nuo religinio tiesiogine prasme) sakralumo ir neutralumo ideologijos atžvilgiu, koncepcija išsigrynino apytikriai tarp XIX a. aštuntojo dešimtmečio iki XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigos. Tačiau ši koncepcija pradėta kritikuoti XX a. septintuoju–aštuntuoju dešimtmečiais, siūlant progresyvesnes, labiau takias ir labiau „demokratiškas“ socioestetines koncepcijas, kurios neva sugriauna idealistinę sakraliąją baltojo kubo koncepciją, nes yra artimesnės kasdienybei, tikrovei. Jos savo esme tariamai yra demistifikuojančios ideologijas. Be to, naujų meno praktikų pavidalai ir kalbos būdai nebetinka baltojo kubo erdvei, arba tą erdvę dekonstruoja (McEvilley 1986, p. 9).

Vis dėlto esminė (galbūt nesąmoninga) baltojo kubo, kaip IVA, funkcija būtų ta, kad vienam reiškiniiui kuriamos formalios „progresyvios“ opozicijos, tačiau tik pačios sistemos viduje ir kaip pačios sistemos sukurtos, be to, kas svarbu – sistemaiškai įteisintos – kategorijos. Vyksta vienu ar kitu sąvokų (ir erdvėlaikio platesne prasme) kapitalo, t. y. statuso ir prestižo, lokalių pertvarkos ir perstumdymai, tačiau esminė kritinė, t. y. konkretaus veiksmo, intencija neutralizuojama.

Tada neva dogmatiškam „modernizmui“ priešinamas neva pliuralistinis „postmodernizmas“, nes išrasto postmoderno sąlygomis menininkai ir publika susilieja, galerijos sienos išnyksta, o meno kūrinys pasklinda (O’Doherty 1986, p. 76, 79). Savo ruožtu „postmodernizmui“ nuvainikuoti, kiek vėliau išrandamos kitos prekinės etiketės – „reliacinė“ estetika ir t. t.

„Baltojo kubo“ diktatą neva įveikia labiau „demokratiška“ tikrovės estetika⁶, kaip paveikslą įveikia instaliacija, performansas, konceptualizmo kūriniai ar dalyvavimo estetika. Tačiau, išsižiūrėjus giliau, emancipacijos retorika tiesiog įklampinama į vienu stilių ir *-izmų* tariamas pergales prieš kitus stilius ir *-izmus*. Instituciniame lygmenyje taip pat atsiranda priešdėlis *post-* ir panašios beprasmės lingvistinės konstrukci-

⁶ Galime prisiminti lietuvių XX a. dešimtojo dešimtmečio „socialiai angažuoto“, kasdienybės meno protrūkį, kuris labai greitai prarado kritinio spontaniškumo bruožus. Kasdienybės erdvė buvo užpildyta diskursiniais, hermetiškais, sau pakankamais estetiniais socialumo konstruktais, galop uždengiama ideologiniu tinkleliu, kuris tapo tiesiog instituciškai medijuojama *koncepcija*, produktu, hermetiškoje institucijų sistemoje galiojančia dirbtine verte.

jos. Tokiu būdu nuslystama estetikos savarankiškumo, t. y. naujų „plastinių tikrovių“ išradinėjimo ir naujų vardų-žvaigždžių-herojų kūrimo paviršiumi, paverčiant tuščiavidure *avangardo* sampratą. Sąvokos, kuriomis manipuluojama ir kurios supriešinamos, tėra institucionalizuota tautologija, *brandai*, kuriuos sistema pateikia kaip objektyvius reiškinius, realias prekes.

Baltojo kubo erdvė dekoratyviai pertvarkoma, išstampoma, konfigūruojama, tariamai dekonstruojama. Galerijos erdvės kategorija keičiama „kontekstu“, „paroda“ pakeičiama „projektu“ ir t. t. Esminiai pačios sistemos egzistavimo sąlygų ir galios santykių klausimai tokioje įvairių *-izmų* sistemaiškai simuliuojamos konfrontacijos mišrainėje subliūkšta kiekvieną kartą, nes nesikeičia pamatinis gnostinis tikėjimas pačia (represine) meno sistema ir *Meno* instancija apskritai. Dailės istorija su visomis „tobulėjimo“ ir konkurencijos potekstėmis, neva susijusiomis su vertybiniu turiniu, tokioje sistemoje yra ne kas kita, kaip piniginės vertės remisijų ir emisijų istorija (O’Doherty 1986, p. 87)⁷.

Beje, XX a. septintojo–aštuntojo dešimtmečių meno sistemos neovangardinio lūžio nuoširdžias emancipacijos aspiracijas galima beveik ir suprasti. Tuo metu iš tiesų galėjo atrodyti, jog meno sistemą, suprantamą kaip istorinį periodą nuo impresionizmo iki amerikietiškojo abstrakčiojo ekspresionizmo, galima *esmingai* reformuoti, dekomercializuoti ir pan. Tai bandė daryti daugybė nuosaikių neovangardinių judėjimų, siekusių reformuoti sistemą ir baltojo kubo sampratą, taip pat radikalesnių judėjimų, boikotavusių meno sistemą ar netgi bandžiusių ją griauti.

Ir, galima sakyti, šios trys kritinės strategijos – *kvazisisteminė*, *šalia sisteminė* ir *antisisteminė* – didesnių sąjūdžių ar pavienių ir/ar labiau marginalinių iniciatyvų pavidalu, vienaip ar kitaip egzistavo ir išliko iki mūsų dienų.

Verta prisiminti taip pat XX a. devintojo–dešimtojo dešimtmečių geopolitinius lūžius Vidurio ir Rytų Europoje ir tam tikras pertvarkas globalėjančioje, taip pat ir Lietuvos, (šiuolaikinio) meno sistemoje. Tačiau tai buvo veikiau kapitalistinės meno sistemos sustiprinimo, o ne reformavimo procesai, nors mums patiems tuo metu galbūt atrodė kitaip. Reikėtų paminėti ir 2011 m. protestų judėjimą „Okupuok Wall Streetą“, nukreiptą prieš kapitalistų grupelės ciniškai didinamą ekonominę nelygybę, ir jau dvi-prasmiškus bandymus rekuperuoti ir pasisavinti (suestetinti) aktyvizmo praktikas 2012 m. Kaselio „Documentoje“, imituojant „Okupuok bienalę“ judėjimą legitimuotų meninių projektų, t. y. baltojo kubo ideologijos, rėmuose. Taip pat svarbu paminėti ir sąlygiškus nemalonumus tų pačių metų Berlyno bienalėje, skirtoje ideologijos temai,

⁷ Vienas akivaizdžiausių kapitalistinės propagandos – kaip retrospektyvus „konkurencijos“ ideologinis tinklulis pritaikomas vadinamajai „dailės istorijai“, išverstas į lietuvių kalbą ir periodiškai perleidžiamas (!) – pavyzdžių galėtų būti Ernesto Gombricho veikalas „Meno istorija“. Vilnius: Alma littera, 1995, 1997, 2014. Taip pat galima būtų paminėti Edwardo Lucie Smitho *Meno kryptys po 1945-ųjų: temos ir koncepcijos*. Vilnius: R. Paknio leidykla, 1996). Vienu naujausių atviros ir itin ciniškos neoliberalizmo propagandos veikalų, išverstu į lietuvių kalbą, galima būtų laikyti Gildos Williams *Kaip rašyti apie šiuolaikinį meną*. Vilnius: VDA leidykla, 2018.

kai jos kuratorius buvo apipiltas dažais, griežtai cenzūruoti keli nepatogūs projektai ir pan. Taip pat ir tam tikrus apsaugos darbuotojų susidūrimus su „nesankcionuotomis“ (ne)meninėmis akcijomis ir 2017 m. Kaselio „Documentoje“ ir pan.

Taigi esminė avangardinių ir radikalesnių kritinių antiavangardinių, aktyvistinių judėjimų, kurie vis dėlto paradoksaliai renkasi kvazimeninius ar alterkultūrinius, o ne tiesiogiai teroristinius/politinius veiklos būdus, dilema – ar kritika turi būti vykdoma sistemos viduje, tikintis ją reformuoti, taigi, išliekant meno apibrėžties ir sistemos ribose? Ar vis dėlto reikia peržengti meno sampratos ir meno sistemos ribas, siekiant sunaikinti pačią sistemą, jos veikimo principus? Ar būtina sunaikinti pačią meno kategoriją, ar reikia ieškoti kitoms socialinėms, kad ir proletarinei klasei atstovaujančių altermeninių pavidalų?⁸ Kitaip sakant, avangardo, emancipacijos ir Vakarų kapitalistinės šiuolaikinio meno sistemos kritikos ir perkodavimo problematika yra sudėtinga ir prieštaringa⁹.

Kapitalistinės veikmės branduolys neišnyksta netgi institucinės ir panašios kvaziestetinės kritikos fone: „neoliberalios rinkos globalizacija didele dalimi lemia ir stiprėjančią meno scenos akumuliaciją ir suprekinimą (...) kartu tai yra erdvės, kurioje galiotų viešasis argumentas¹⁰, pašalinimas. To pasekmė – meninio originalumo trūkumas ir daugybė to paties objekto vartojimo galimybių. Meno strategijos yra linkusios plėtoti neoliberalios rinkos instrumentus ir logiką, sakykime, išrasdamos naujas muziejaus architektūros formas ir meno įvykius, skirtus turistams. Šią strategiją galima apibūdinti kaip „postpolitinę“, kuri vadovaujasi išimtinai neoliberalios rinkos ir ideologijos principais“ (Gielen 2015, p. 194–195).

Taigi, plečiantis globaliam bienalių tinklui, kai tradicinė institucija (baltasis kubas) imama vadinti *postinstitucija*, biurokratizuotas galios branduolys tiesiog plinta, stiprėja ir paradoksaliai vis labiau koncentruojasi.

⁸ Taigi turima omenyje, kad įmanomos ir tam tikros priešnimosi IVA praktikos pačių IVA institucijų terpsė. Tačiau, kadangi šis klausimas reikalauja atskiro tyrimo, šiame straipsnyje koncentruojamasi konkrečiai ties meno (sistemos) kaip IVA ideologinės interpelacijos ir medijavimo veikimo mechanizmų aptarimą, taigi pasipriešinimo institucionalizuotos ideologinės interpelacijos klausimus šį kartą paliekant labiau nuošalyje.

⁹ Subjektyviu straipsnio autorias manymu, norint kalbėti apie dabartinės globalios meno sistemos, atsidūrusios gilioje moralinėje krizėje, esmines permainas, naujų „avangardų“ išradinėjimas meno sistemos ribose yra beprasmis. Ko gero, reikia kelti ir rimtai svarstyti *meno sistemos* ir *meno sampratos* apskritai visiško sunaikinimo klausimą. Kita vertus, kyla naujas klausimas – o kas (ne) atsirastų po to?

¹⁰ Tai, kad baltojo kubo kaip IVA įrankio ideologija tebegaliojanti, liudija ir Lietuvos viešųjų erdvių įpamklinimo, papuošimo (skandalų per paskutinius dvidešimt metų) istorijos. Akivaizdu, kad iš šiose istorijose, kuriose išsigrynino bent jau dvi sąlygiškos konfrontavusios pusės – „liaudis“, neva atstovaujanti populistiniam skoniui, ir „meno ekspertai“, t. y. dailėtyros atstovės, dailininkai, atstovaujantys elitiniam skoniui. Tiesa, dailininkai ir dailėtyrininkės dar pasidalino į „konservatyvus“, arba realistinio, ir „šiuolaikinio“, arba abstraktaus, skonio išpažinėjus. Tačiau nė viena iš šių pusių/grupių toliau erdvės simbolizavimo nepasistūmėjo. Realistiniame artimas įpamklinimas traktuotas kaip „ideologinis“, o abstraktus, labiau metaforizuotas ir/ar „konceptualizuotas“ viešosios erdvės estetizavimas suvoktas kaip „ideologiškai neutralus“. Deja, pasirodo, kad visoms konfrontuojančioms pusėms, nepriklausomai nuo argumentu, būdingas tas pats *ikonodulų* mentalitetas. Ginčytasi dėl „meniškumo“ kriterijų, didesnės sisteminės galios ir privilegijų „meno ekspertams“ ir panašių subtilybių. Esminis viešųjų erdvių indoktrinacijos, reideologizavimo, kolonizavimo faktas tapo neesminiu.

Vietoje apibendrinimo: IVA biurokratinė ir verslo tvarkos

Pabaigai galima tarti keletą žodžių apie baltojo kubo, kaip IVA įrankio, sudvejintą veikimo mechanizmą. Jis remiasi *biurokratine* ir/arba *versline* neoliberalistinio ideologinio pragmatiškumo, ideologinio medijavimo strategija.

Mūsų vietinė (daugiausiai Vilniaus) institucijų modernaus ir šiuolaikinio meno sistema nedidelė ir hermetiška – pora sąlygiškai stambių valstybinių institucijų, kurių viena atlieka tik *kunsthalės*, kita – labiau muziejines ir kartu, iš dalies *kunsthalės* funkcijas¹¹. Taip pat vietinė meno mugė ir vienas stambus, neseniai atvėręs duris, komercinis modernų-šiuolaikinių meną reprezentuojantis muziejus-galerija. Taigi šią sistemą galima laikyti kapitalistinės meno sistemos sumažintu modeliu, atsižvelgiant ir į vietinę sociokultūrinę bei politinę specifiką.

Formaliai valstybinė arba nacionalinė (šiuolaikinio) meno institucijų sistema nemaža dalimi paveldėta iš sovietinės sistemos su tam tikrais formaliais, struktūriniais pertvarkymais, būdingais (neo)liberalistinei visuomenei. Tiesa, šį sovietmečio sisteminio paveldo aspektą užtušuoja legitimacinės – „šiuolaikinio meno“, „nacionalinės galerijos“ ir panašios – sąvokos, kurios, viena vertus, yra įteisinti galios įrankiai, kita vertus, palaikomi ir pastiprinami minėtos specializuotos kalbos, specializuotų praktikų.

Taigi tai – labiau biurokratinis funkcinis modelis, pagal kurį reguliuojamąją funkciją atlieka valstybės įstatymai ir biudžetas. Tam tikra prasme, tai sistema, viena vertus, turinti ryšių su represiniais valstybės aparatais (RVA), kita vertus, atstovaujanti daugiausia ideologiniams valstybės aparatams (IVA) ir jų propaguojamiems „minkštosios“ indoktrinacijos būdams. Galima sakyti, kad šių sisteminių erdvių ar erdvėlaikių demokratinė kontrolė sutampa su biudžeto kontrole ir politiniais potvarkiais plačiąja prasme, nes meno IVA yra sąlygiškai autonomiškos. Nors šiai struktūrai įvairiais laikotarpiais darė ir daro įtaką taip pat ir privatus kapitalas. Tiesiog jis integruojamas į biurokratinę-valstybinę sistemą arba diskursyviai orientuojamas į šį gamybos santykių modelį.

Šiuo atveju konkrečios valstybinės institucijos biurokratinis aparatas, jo administracinė technika ir organizacijos principai, retransliuoja ideologinę materiją, nuleidžiamą iš viršaus, žinoma, atsižvelgiant ir į dalinę autonomiją: „tokia funkcinė tvarka reiškia valdymą pagal aukštesnės valdžios nustatytas taisykles ir potvarkius. Biurokrato užduotis – įvykdyti tai, ko reikalauja šios taisyklės bei potvarkiai“ (Mises 1992, p. 38). Tokioje biurokratinėje tvarkoje nėra tiesioginio pelno versline prasme, arba jis gaunamas ne tiesioginiais būdais, todėl varančia jėga tampa *statusas* ir *prestižas*

¹¹ Kitų didesnių Lietuvos miestų panašios institucijos kartoja tuos pačius arba panašius modelius, tiesa, žemesnėse hierarchinėse vertikalėse „sostinė–regionai“ pozicijose. Savo ruožtu Vilniaus (modernų ir šiuolaikinių) meną reprezentuojančios institucijos (savanoriškai?) užima žemesniausias pozicijas atitinkamoje („Vakarų pasaulio) centrai-periferijos“ išnaudojimo ir fiktyvaus prestižo vertikaloje.

(susiję su įvairiomis, taip pat ir finansinėmis, privilegijomis sistemos viduje), vardo kapitalo kaupimas, kuris instituciniame lygmenyje sukabinamas su įvairių „misijų“ retorika. „Misija“ yra dar vienas būdas užmaskuoti kapitalo akumuliaciją.

Tiesa, sovietmečiu „misijos“ buvo formuluojamos vienaip, atgavus nepriklausomybę – kiek pakoreguotos (sovietmečio misijas pateikiant kaip negatyvų foną), tačiau „misijų“, kaip ideologijos interpeliacijos, struktūra ir veikimo mechanizmai, galima sakyti, nesikeičia. Šiandien tai gali būti tariamų tautinių tradicinių vertybių saugojimo misija, gali būti progreso, šiuolaikiškumo, aktualumo ar įvairių emancipacijos formų, tačiau svarbiausia – sistemiškai legituota¹² – „misija“. Tačiau kadangi sisteminės institucijos, kaip IVA įrankio, pagrindinis tikslas yra savilegitimacija – savęs pačios retransliavimas – *misijos* sąvoką galima tapatinti su *simuliacijos* sąvoka.

Kalbant apie privatų sektorių, jame dominuoja verslinis funkcionalumas arba verslinė tvarka, kurioje esminis segmentas yra vartotojas ir pelnas tiesiogine žodžio prasme. Jeigu šiame sektoriuje kam nors nepavyksta pritaikyti savo procedūrų prie vartotojų norų, jis greitai netenka (savi)legitimacinės galios. „Todėl tikrieji kapitalistinės rinkos sistemos šeimininkai yra vartotojai. <...> Vartotojai yra suverenūs žmonės. Kapitalistai, pramonininkai ir ūkininkai yra jų patikėtiniai. Jeigu jie jų neklauso, jeigu nesugeba gaminti mažiausiais įmanomais kaštais, ko reikalauja vartotojai, jie netenka savo posto. Jų užduotis – vartotojo aptarnavimas. Pelnas ir nuostolis yra priemonės, kuriomis vartotojai tvirtai laiko savo rankose verslo veiklą“ (Mises 1992, p. 38).

Bendrumas tarp skirtingų produktų klasių ir vartotojų klasių yra nustatomas vartojimo aktais, medijuojant prekių ir jas apibūdinančių skonių vienalytiškumą (Bourdieu 1996, p. 232). Kliovimasis skoniu iš tiesų remiasi prekių ar prekinės logikos identifikavimu, kadangi „skonis“ yra reguliuojamas dominuojančios klasės atitinkamų specializuotų diskursų ir/ar tiesioginiu versliniu pragmatišku. Tiesa, plėsdamasis privatus sektorius taip pat turi tendenciją linkti į biurokratinio pragmatiško puse, taip pat pasitelkdamas įvairias „misijas“, kadangi verslinė pragmatika meno srityje vis tiek yra susijusi su manipuliacijomis *statuso* ir *prestižo* kategorijomis, besiremiančiomis idealistine retorika. Šia prasme, tiek biurokratinės, tiek ir verslinės veikmės principai ir tikslai kapitalistinės visuomenės ribose yra giminingi, tiesiog kiek skiriasi pati veikmės semantika.

Dar vienas aspektas būtų tas, jog globaliu versliniu principu dirbančios megainstitucijos, kaip antai *bienalės* ar stambios *meno mugės*, tiesiog natūraliai iš grynojo verslinio funkcionalumo mutuoja į įvairias kvazibiurokratinės arba verslines-biurokratinės sistemas (atlikdamos ir trečiojo pasaulio šalių kultūrinio kolonizavimo funkcijas), nes jų aparatai tiesiog fizine prasme smarkiai išsipučia ir atitinkamai su-

¹² Kadangi (meno) sistema nėra vienalytė, be to, skirtingos IVA institucijos yra dalinai autonomiškos, atsitinka taip, kad įvairios tos pačios sistemos atšakos susiduria ir įvyksta vertybiniai konfliktai, nors šie vertybiniai konfliktai, išsižiūrėjus giliau, išsitenka kovoje dėl privilegijų, taigi sisteminio oportunitizmo rémuose.

dėtingėja. Savo ruožtu, biurokratinės pragmatikos principais veikiančios valstybinės institucijos yra priverstos iš dalies orientuotis į verslinę logiką, šią logiką tebemas-kuojant vėlgi įvairiomis idealistinėmis „misijomis“.

Generuojamas specifinis, mišrus (modernaus ir šiuolaikinio) meno institucijų, kaip IVA įrankių, pobūdis – sumišę biurokratinis ir verslinis performatyvumas – kaip jau minėtas institucijos savilegitimacijos instrumentalizavimas. Kalbant Georges'o Soroso terminais, meno institucijose iš *santykių* pereinama į *transakcijas* (Sennett 2006, p. 25), kartu individų grupes transformuojant į institucionalizuotus žmogiškuosius išteklius, savotiškai pratęsiančius ir užtikrinančius tiek institucijos kaip IVA įrankio stabilumą ir patikimumą, tiek ir sklandžią kapitalistinės ideologijos (ontologijos) interpeliaciją ir subjektyvaciją.

Literatūra

- Althusser, Louis. 1971. *Lenin and Philosophy and Others Essays*. Translated by B. Brewster. New York and London: Monthly Review Press.
- Althusser, Louis. 2001. Ideology and Ideological State Apparatuses. In: *Norton Anthology of Theory & Criticism*. Edited by V. B. Leitch. New York: WWNorton & Co.
- Althusser, Louis. 2003. *The Humanist Controversy and Other Texts*. Edited by F. Matheron. London/New York: Verso.
- Althusser, Louis. 2014. *On the Reproduction of Capitalism: Ideology and the Ideological State Apparatuses*. London, New York: Verso.
- Benjamin, W. 1998. *Understanding Brecht*. London, New York: Verso.
- Bidet, Jacques. 2014. An Invitation to reread Althusser. In: Louis Althusser. *On the Reproduction of Capitalism: Ideology and the Ideological State Apparatuses*. London, New York: Verso.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and Symbolic Power*. Translated by G. Raymond and M. Adamson. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre. 1996. *A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Dailės kritikos (meta)metodologijos*. 2018. (Kolektyvinė knyga). Alytus, Vilnius: AQUANSU Press.
- Diržys, Redas; Šapoka, Kęstutis. 2014. *Alytaus avangardizmas: nuo gatvės meno iki visuotinio psichodarbininkų streiko*. Alytus: Erdvės.
- Diržys, Redas; Šapoka, Kęstutis. 2018. „Lietuvių dailės kritikos sąvokų privilegijos, skurdas ir papildomas žavesys“. In: *Kultūros barai*, 2018, Nr. 4, p. 63–69.
- Duncan, Carol. 1995. *Civilizing Rituals: Inside Public Art Museums*. London/New York: Routledge.
- Flynt, Henry. 1975. *Blueprint for a Higher Civilization*. Milano: Mulhipla Edizioni.
- Gielen, Pascal. 2015. *The Murmuring of the Artistic Multitude: Global Art, Politics and Post-Fordism*. Amsterdam: Valiz.
- Foucault, Michel. 1998. *Diskurso tvarka*. Inauguracinė paskaita *Collège de France*, perskaityta 1970 metų gruodžio 2 dieną. Iš prancūzų kalbos vertė Marius Daškus. Vilnius: Baltos lankos.
- Hodgson, Geoffrey M. 2006. What are institutions? In: *Journal of Economic Issues*, March, Vol. XL, No. 1.
- Jun, Tosaka. 2013. *A Critical Reader*. Kaeshime K. C.; Scuatini F.; Stolz, R. (ed.). Ithaca, New York: Cornell University East Asia Programm.

- McEvelley, Thomas. 1986. Introduction. In: O'Doherty, Brian. *The Ideology of the Gallery Space*. Santa Monica, San Francisco: The Lapis Press.
- Mises, Ludwig von. 1992. *Biurokratija*. Iš anglų kalbos vertė Algirdas Degutis. Kaunas: Lietuvos verslininkų sąjunga.
- O'Doherty, Brian. 1986. *The Ideology of the Gallery Space*. Santa Monica, San Francisco: The Lapis Press.
- Olson, Michael R. 2010. Michel Foucault: Discourse, Power/Knowledge, and the Battle for Truth. *Critical Theory for Library and Information Science. Exploring the Social from across the Disciplines*, (ed. Gloria J. Leckie, Lisa M. Given, John E. Buschman). Santa Barbara, Denver, Oxford: Libraries Unlimited.
- Sennett, Richard. 2006. *The Culture of the New Capitalism*. New Haven/London: Yale University Press.
- Stolz, Robert. 2013. Here, Now: Everyday Space as Cultural Critique. In: Jun, Tosaka. *A Critical Reader*. Kaeashime K. C.; Scuatini F.; Stolz, R. (ed.). Ithaca, New York: Cornell University East Asia Programm.

(Contemporary art) Institution as Ideological Media

Summary

Keywords: ideological state apparatuses, (contemporary art) institution, mediation, capitalism ideology, specialized language, bureaucracy, self-legitimation, exploitation

The article analyses (contemporary) art system and institutions as ideological media. The author uses the concepts of repressive state apparatus and ideological state apparatuses formulated by philosopher Louis Althusser, according to which the essence of military, religious, educational, as well as cultural institutions is the spread of ideological propaganda, ensuring ideological subjectivation. This means that each individual adopts the ideology of dominant social class as its own model of thinking. Both totalitarian states and those that promote liberal capitalism use ideological interpellation. It is precisely on this global ideological order that focuses the article, looking through the specific prism at the (contemporary) art system. (Contemporary) art institutions are interpreted as a ruffor of repressive neoliberal ideology and a kind of media, on the one hand, spreading neoliberal consumerist propaganda. On the other hand, the purpose of such institutions, in addition to the dissemination of ideological propaganda, is self-legitimation and the assurance of functioning of self-serving mechanics. "Art" and "aesthetics", as autonomous and ideologically independent fields, are suitable for both purposes.